

- Haxhi P., H Edvin (2008) “E drejta agrare e Shqipërisë” Shtëpia Botuese “Albin”, Tirane.
 Komentari mbi projektligjin “Për Njohjen, Kthimin dhe Kompensimin e Pronës”,
 paraqitur Kuvendit të Republikës së Shqipërisë nga Grupi Teknik i Eksperteve të OSBE
 2003.
- L. Bianku, *Të drejtat e njeriut në Europë*, Botim i Qendrës Europiane, Tiranë, 2001
- M.A. Nowicki, *Rreth Konventës europiane*, Botim i Qendrës Evropiane të drejtave të njeriut,
 Tiranë, 2003
- Monica Carss-Firsk 2001 “Një udhëzues për zbatimin e Neni 1 i Protokollit Nr. 1, të Konventës
 Europiane për të drejtat e njeriut” (Manual i të drejtave të njeriut nr. 4).
- Zaganjori Xh, Canaj E., “E drejta e pronës sipas nenit 1 të protokollit 1 të Konventës Evropiane
 të të drejtave të Njeriut dhe impakti i vendimeve të GJEDNJ-se në Shqipëri” (Jus&Justicia
 nr 3).

Mbrojtja e të drejtave të punonjësve në kuadrin e marrëdhënieve të punës në Shqipëri

Pranvera Ajdinaj, MSc

Abstrakt

*Në këtë kumtesë trajtohen disa nga problematikat dhe situatat që hasin më tepër
 ngërç në marrëdhëniet e punës në Shqipëri. Kalimi nga diktatura në një ekonomi
 tregu, kriza financiare e piramidave e cila shkatërroi investimet reale dhe çoi në prag
 të një lufte civile dhe gjendja e një krize shoqërore e shtrirë në një interval të gjatë
 kohor, janë kronologjia e ngjarjeve të cilat e rendisin Shqipërinë si një nga vendet me
 paqëndrueshmëri dhe vështirësi shumë të mëdha ekonomike, në raport me vendet e
 tjera të botës. Përparësi është bërë në drejtim të përfshirjes në sistemin tonë normativ
 të konventave të rëndësishme ndërkombëtare të punës, por rezulton që kjo nuk mund
 të funksionojë nëse pjesë integrale e kësaj nisme nuk bëhet dhe monitorimi dhe krijimi i
 kushteve të nevojshme për zbatimin e tyre. Një aspekt shumë serioz i punës në vendin
 tonë, të cilin e kam sqaruar në mënyrë më të detajuar më poshtë, është ai i fëmijëve të
 cilët detyrohen të punojnë në kushte të rrezikshme për jetën. Në përfundim theksohet
 se legjislacioni shqiptar ka evoluar në mbrotjen e të drejtave të punëmarrësve dhe se
 shoqëria duhet të konsolidojë pozitën e saj si një pjesëmarrëse aktive në respektimin më
 të mirë të të drejtave të punëmarrësve.*

Fjalë kyçe: *punonjës, të drejtat e punëmarrësve, ekonomia, shoqëria civile, kuadri
 normativ, puna e fëmijëve*

Marrëdhënia e punës e ka burimin në një kontratë midis palëve, të formuluar rreth dy detyrimeve bazë, shpërblimi nga njëra anë dhe veprimtaria e punës nga ana tjetër, reciprokisht të lidhura nga një një përpjesëtimi ose ndërvarësie profesionale¹. Kushtetuta e Republikës së Shqipërisë parashikon shprehimisht liritë dhe të drejtat ekonomike, sociale dhe kulturore, ku pjesë shumë e rëndësishme e këtij korpusi është dhe e drejta e punës. Sistemi demokratik aktual gjeneron energji të pashtershme, duke krijuar hapësira të konsiderueshme punësimi në këtë ekonomi tregu. Por këto marrëdhënie prodhimi ekonomike, kërkojnë patjetër ndërhyrjen dhe rregullimin juridik nga ana e shtetit, për të përsosur më tej dhe garantuar shpërblimin sipas punës, si dhe krijimin e të gjitha mundësive dhe kushteve për të gëzuar dhe shijuar produktet e veprimtarisë prodhuese të shoqërisë së konsumit, qofshin këto materiale ose jo të tilla. Prandaj ne të gjithë si individë kemi kërkesa gjithmonë e më tepër në rritje ndaj punëdhënësve tanë.

Ligji bazë për rregullimin e marrëdhënies të punës, mbështetur në Kushtetutën dhe në të drejtën ndërkombëtare, është Kodi i Punës. Në nenin 49 të Kushtetutës parashikohet se: “Secili ka të drejtë të fitojë mjetet e jetesës së tij me punë të ligjshme, që e ka zgjedhur apo pranuar vetë”.

Disa nga parimet më të rëndësishme të së drejtës së punës janë renditur si më poshtë²:

- Gjithkush ka të drejtë për punë, të zgjedhë lirisht profesionin, të ketë kushte të favorshme pune dhe të jetë i mbrojtur nga papunësia”;
- “Gjithkush, pa kurrfarë diskriminimi ka të drejtë, që për punë të njëjtë të marrë rrogë të njëjtë.”;
- Gjithkush që punon ka të drejtën për shpërblim të drejtë dhe të favorshëm, në mënyrë që t’i sigurojë atij dhe familjes së tij një jetë që i përgjigjet dinjitetit njerëzor dhe në qoftë se do të jetë e nevojshme, ky shpërblim të plotësohet edhe me mjete të tjera të sigurimit shoqëror.”

Këto parime janë të mishëruara edhe në të drejtat kushtetuese të vendit tonë, ku ndër më të rëndësishmet mund të përmenden:

- E drejta e përfitimit nga shërbimet e punësimit dhe shërbimet sociale
- Mosdiskriminimi
- E drejta e sigurimit social
- E drejta e organizimit
- E drejta e ushtrimit të grevës, etj.

¹ Çela, K. (2008). *E Drejtë e Punës*. fq.131, Tiranë, iLAR.

² <http://www.un.org/en/universal-declaration-human-rights/index.htm> Universal Declaration of Human Rights, 1968

Pra, vendi ynë ka treguar një shkallë të lartë serioziteti në angazhimin e tij për mbrojtjen dhe zhvillimin e të drejtave të punonjësve³. Në mbështetje të këtij pohimi përmendim faktin që Shqipëria tashmë ka bërë pjesë të legjislacionit të saj 47 prej Konventave Ndërkombëtare të Punës. Por në kushtet e zhvillimit të vullshëm ekonomik dhe të lëvizjeve të mëdha të popullsisë brenda dhe jashtë vendit, ky proces zbatimi bëhet edhe më i vështirë. Kuadri legjislativ bën të mundur rregullim juridik të marrëdhënies të punës, por ai nuk arrin të kontrollojë ekonominë e tregut dhe as konjunkturën politike, ekonomike e sociale të vendit, detyrë kjo që i adresohet në mënyrë të paevitueshme institucioneve përkatëse shtetërore.

Një aspekt shumë i rëndësishëm i sigurisë njerëzore, është siguria ekonomike dhe sociale, prandaj e drejta për punë dhe tërësia e të drejtave gjatë marrëdhënies së punës, luan një rol të rëndësishëm për arritjen e kësaj sigurie. Njëpunësi nuk duhet të sigurohet vetëm mirëqënia ekonomike, por edhe pjesëmarrja dhe socializimi i individit në shoqëri. Në këto rrethana, promovimi dhe arritja e standarteve të caktuara të punës, është kusht i nevojshëm për përmirësimin e sigurisë së individit⁴. Është pikërisht kushtetuta ajo që sanksionon liritë dhe të drejtat themelore, ekonomike, sociale dhe kulturore. Ato përbëjnë një spektër të gjerë të të drejtave tona themelore, por ajo që dua të theksoj më tepër mes tyre është mbrojtja e fëmijëve. Shqipëria ka ratifikuar Konventën e iLO Nr.138 Mbi moshën minimale dhe Konventën e iLO Nr.182 Mbi format më të këqija të punës së fëmijëve.

Kushtetuta shqiptare përmban dispozita të qarta për sa i përket mbrojtjes së fëmijëve. Në nenin 54 të saj sanksionohet e drejta e çdo fëmije për t’u mbrojtur nga dhuna, keqtrajtimet, shfrytëzimi dhe punët, që mund të çenojnë shëndetin apo moralin e tyre, që mund të rrezikojnë jetën ose zhvillimin e tyre normal. Në mbrojtje të kësaj të drejte janë ndërmarrë herë pas here reforma të ndryshme, por në praktikë ka probleme serioze. Fushat kryesore ku fëmijët sot shfrytëzohen për punë janë : bujqësia, shitja e mallrave të lirë në rrugë ose në tregje, prodhimi i këpucëve dhe konfeksioneve, larja e makinave, kontrolli i mbeturinave në rrugë ose kazane plehrash, ndërtim, miniera, pastrimi i xhamave të makinave në rrugë etj⁵. Fenomeni i lypjes, është një tjetër çështje serioze që kërkon një trajtim në mënyrë integrale me reformat e tjera të ndërmarrja, për ta zhbërë atë. Fëmijët detyrohen nga prindërit ose të afërmit e tyre të lypin, duke qenë nën mbikqyrjen e tyre gjatë

³ Për më shumë mund të lexoni materiale të Konferencës Kombëtare “Të drejtat e punonjësve”, të organizuar nga Avokati i Popullit në vitin 2004, në bashkëpunim me grupet e interesit në mbrojtje të të drejtave të punonjësve, botuar në përmbledhjen me të njëjtin titull

⁴ Kolberg, J. E. (1995), *The welfare State and Social Policy*, summery of lectures, Bulletin of social policy 2, Tirana: Ministry of Labour, Social Affairs, Emigration and the Former Politically Persecuted of the Republic of Albania.

⁵ Për më tepër detaje këto të dhëna statistikore gjenden në Raportin nga Samuel Grumiau, me temë “Puna e fëmijëve në Shqipëri”, për Konfederatën Ndërkombëtare të Sindikatave të lira (ICFTU), Bruksel 2004.

gjithë kohës, të cilët herë pas here vijnë të marrin lekët e grumbulluara apo të lena pranë fëmijës⁶.

Ndërsa për sa i përket punës në miniera, në shumë raste konstatohen të mitur të cilët punojnë në këto vende pune, madje edhe në mungesë të plotë të kushtet më minimale të mbrojtjes, duke vënë në rrezik jetën e tyre⁷. Në këtë situatë, fëmijëve duhet t'ju ofrohet një mbrojtje më e mirë, me qëllim parandalimin e tyre për punë të zezë, lypësi, qëllime seksuale etj.

Një tjetër faktor i rëndësishëm që lidhet me të drejtat e punëmarrësve, është zhvillimi i ekonomisë globale, efektet e të cilit në vendin tonë vërehen me rritjen e investimeve të huaja, apo me veprimin e ndërmarjeve të mëdha dhe korporatave. Këta faktorë ekonomikë do të ndikojnë negativisht në standartet e punës dhe do të cënojnë të drejtat e punonjësve, nëse bëhen pjesë e sistemit në mënyrë të pakontrolluar.

Tashmë të gjithë njihemi me faktin që kompani të ndryshme në botë, e zhvendosin qendrën e ofrimit të shërbimeve të tyre në vende që kanë një standard jetese më të ulët dhe e shrytëzojnë këtë gjendje për të maksimizuar fitimet e tyre, kosto kjo që rëndon mbi punëmarrësin dhe materializohet në forma nga më të ndryshmet siç janë pagesa nën minimumin e lejuar ligjor apo shmangia e detyrimeve shoqërore të punëmarrësve, të cilat ulin në mënyrë të drejtëpërdrejtë standartet e punës. Ajo që unë mendoj se duhet të kihet parasysh në këto raste, është të ndiqet një procedurë e rregullt ligjore dhe transparente gjatë negociimit të marrëveshjeve të tregëtisë së lirë me vendet e tjera, pjesë integrale e së cilës duhet të jenë patjetër të drejtat e punonjësve. Marrëveshja duhet të parashikojë mekanizma të tillë, që do të sigurojnë respektimin e këtyre të drejtave me të njëjtin intesitet, siç do të bëhet respektimi i pjesëve të tjera kontratës.

Zvogëlimi i masës së papunësisë, është një tjetër sfidë e vendit tonë. Është patjetër e nevojshme që në mënyrë të herëpashërshme të bëhen studime periodike në çdo territor për gjendjen reale të burimeve të punës. Kjo nismë duhet të ndërmerret nga organet e caktuara të shtetit dhe të bëjë pjesë të saj edhe përfaqësuesit e organeve të pushtetit lokal dhe partnerët socialë, për të hartuar kështu një strategji të rritjes së punësimit. Të tilla kontrole periodike bëhen të nevojshëm për faktin se popullsia, kryesisht mosha e punës, është në një lëvizje të vazhdueshme. Nuk ka ende programe efektive të ndërmarra nga shteti në mbështetje të familjeve me probleme sociale ose në vështirësi të tjera. Pjesa me madhe e nismave të ndërmarra janë në nivel lokal ose të iniciuara kryesisht nga organizata të shoqërisë civile.

Nga ana tjetër, sfidë po kaq të rëndësishme në vendin tonë përbën edhe mbrojtja e marrëdhënies së punës, për të gjithë punonjësit që e kanë një të tillë. Kjo lidhet drejtëpërdrejtë me cënimin e sigurisë juridike që kjo gjendje shkakton te qytetarët, ndaj dhe nevojitet zbatimi rigoroz i të gjithë instrumentave ligjorë të cilët mbrojnë

punëmarrësit nga shkelja e të drejtave të tyre, të cilat janë të parashikuara edhe në nivel kushtetues. i gjithë ngërçi qëndron pikërisht në mozhbatimin e kuadrit ligjor, pra nuk duhet të bëhemi pjesë e konventave që mbrojnë të drejtat e punonjësve vetëm për të qenë brenda tyre, por të sigurojmë që ato të jenë funksionale sipas destinacionit për të cilin kanë hyrë në fuqi.

Rol të rëndësishëm në hartimin e kuadrit ligjor dhe mbrojtjes së të drejtave të punëmarrësve luajnë dhe sindikatat. Ato janë organizime shoqërore vullnetare jo fitim prurëse të punonjësve, të cilat kanë si qëllim përpjekjen për kushte më të mira pune⁸. Roli partnerial i tyre në këtë çështje varet dhe nga fakti se si qeveria e bën partneritetin me to pjesë të qeverisjes.

Megjithatë sindikatat janë përpjekur të japin ndihmesën e tyre në këtë proces të përmirësimit të legjislacionit të punës, në mënyrë të atillë që të ketë sa më pak diskriminime për punëmarrësit, të shmangët puna e detyruar e fëmijëve, edhe pse vështruar nga afër kjo është një nga situatat tona më problematike dhe alarmante, e cila kërkon më shumë përkushtim dhe vëmendje, jo vetëm të institucioneve përkatëse, por edhe sensibilizimin e shoqërisë civile për efektet e padëshiruar që ky fenomen përçon te fëmijët në vijimësinë e jetës së tyre.

Punësimi ilegal është një tjetër problem me përmasa shqetësuese në vendin tonë. Kjo dukuri ndodh për arsye të ndryshme si mbyllja e ndërmarrjeve të mëdha, privatizimi, ristrukturimi i tyre, lëvizja e pakontrolluar demografike e popullsisë drejt qendrave të mëdha të banuara dhe me një nivel më të lartë ekonomik si pasojë e përqendrimit të bizneseve në to etj. Kjo passjell krijimin e një shtese të pambrojtur sociale, duke i vendosur punëmarrësit jo të ligjshëm në kushtet aspak të barabarta me punëmarrësit e tjerë të cilët kanë një kontratë ligjore që rregullon marrëdhëniet e tyre të punës.

Pra puna megjithëse është e ndërlidhur ngushtë me dinjitetin njerëzor, po ashtu mund të jetë mjet edhe për vetë realizimin dhe kontribuon në zhvillimin e personalitetit. Në nenin 32 të Kodit të Punës, parashikohet detyrimi i punëdhënësit për të mbrojtur në raportet e punës personalitetin e punëmarrësit, fakt i cili nënkupton edhe integritetin fizik dhe psikologjik, ku përfshihet nderi personal dhe profesional, sfera e jetës private dhe intime, liria e të shprehurit etj.

Konkluzione

Vlen të theksohet në përfundim nisma e shtetit shqiptar për të qenë pjesë e organizimeve më të rëndësishme ndërkombëtare, të cilat kanë si objekt të veprimtarisë së tyre binomin punëdhënës-punëmarrës dhe mbrotjen e të drejtave të punonjësve, në kushtet e reja të industrializimit dhe zhvillimeve ekonomike.

⁶ Po aty.

⁷ Po aty.

⁸ Ymeraj, A. (2011). *E drejta e Punës dhe e Sgurisë Sociale*. Tiranë, PEGI. fq.30

Por, është patjetër e nevojshme të krijohen hapësirat dhe instrumentat e duhur ligjor, për vënien në zbatim të të gjithë kuadrit normativ përkatës. Të gjithë duhet të mbrohen njëllë nga ligji, pavarësisht pozicionit të tyre të punës dhe vlerësimi duhet të bazohet vetëm në performancën e tyre në këtë marrëdhie pune, në mënyrë që zbatueshmëria e ligjit në këtë pikë të jetë plotësisht objektive.

Bibliografia

- Çela, K. (2008). *E Drejtë e Punës*. fq.131, Tiranë, iLAR
- Kolberg, J. E. (1995), *The welfare State and Social Policy*, summery of lectures, Bulletin of social policy 2, Tirana: Ministry of Labour, Social Affairs, Emigration and the Former Politically Persecuted of the Republic of Albania
- Ymeraj, A. (2011). *E drejta e Punës dhe e Sigurisë Sociale*. Tiranë, PEGI. fq.30
- Raport nga Samuel Grumiau, “Puna e fëmijëve në Shqipëri”, për Konfederatën Ndërkombëtare të Sindikatave të lira (ICFTU), Bruksel 2004
- Konferenca Kombëtare “Të drejtat e punonjësve” (2004), organizuar nga Avokati i Popullit Kushtetuta e Republikës së Shqipërisë
- Kodi i Punës së Republikës së Shqipërisë
- Konventa nr. 105 e Organizatës Ndërkombëtare të Punës “Mbi heqjen e Punës së detyruar”
- Konventa 182 e Organizatës Ndërkombëtare të Punës “Format më të këqija të punës së fëmijëve”
- <http://www.un.org/en/universal-declaration-human-rights/index.htm> Universal Declaration of Human Rights, 196

Ekstradimi i një e drejtë, në kuadër të të drejtave të individit. (Kuadri ligjor shqiptar)

Enkeleda Softa (Metalia)

Abstrakt

Ekstradimi i shtetasve të një shteti lejohet nëse kjo nuk është në kundërshtim me ligjet e shtetit të cilit i kërkohet ekstradimi. Por edhe në këtë rast, shtetit të cilit i kërkohet ekstradimi nuk është i detyruar të ekstradojë shtetasit e tij, kështu ai ka mundësinë e dhënies ose të refuzimit të ekstradimit të tyre. Kushtetuta e Republikës së Shqipërisë, në koherencë me Konventën Europiane të të Drejtave të Njeriut, e cila parashton se e drejta për liri dhe siguri i takon çdo individ, dhe askujt nuk mund t'i hiqet liria, me përjashtim të rasteve që parashikohen shprehimisht, dhe në përputhje me procedurën e parashikuar me ligj (neni 5/1), ka parashikuar shprehimisht se as edhe një shtetas shqiptar nuk mund të dëbohet nga territori i shtetit, dhe ekstradimi mund të lejohet vetëm kur është parashikuar shprehimisht në marrëveshjet ndërkombëtare në të cilat Republika e Shqipërisë është palë, dhe vetëm me vendim gjyqësor (neni 39). Ky punim, duke ju referuar akteve ndërkombëtare të ratifikuara nga Republika e Shqipërisë, përkatësisht Konventës Europiane të të Drejtave të Njeriut, si dhe Konventës për Ekstradimin, synon të evidentojë, se parimet e vendosura në këto dy akte ndërkombëtare, tashme janë pjesë përbërëse e legjislacionit të brendshëm. Në këtë këndvështrim kuadri ligjor shqiptar, dhe veçanërisht Ligji “Për marrëdhëniet juridiksionale me autoritetet e huaja në çështjet penale”, siguron respektimin e atyre parimeve procedurale, të cilat garantojnë një mbrojtje ligjore të personave që kërkohen të ekstradohen, dhe nga ana tjetër instrumentat procedurale siç janë llojet e letërporosive, bëjnë të mundur zbatimin e procedurës së ekstradimit nga njëri vend në tjetrin.

Fjalë kyç: *Ekstradim, ndalim, burgosje, letërporositë, e drejtë*